

EL REGISTRE JURIDICOADMINISTRATIU CATALÀ
AL SEGLE XVII.
L'OBRA DE JOSEP LLOP

Joaquim MARTÍ MESTRE
Universitat de València

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

Sumari

1. Introducció	5. Lèxic
2. Gràfies	6. Conclusions
3. Fonètica	7. Referències bibliogràfiques
4. Morfosintaxi	

1. INTRODUCCIÓ

Aprofitant la recent publicació facsímil del llibre de *Murs e Valls* de Josep Llop, feta per l'Ajuntament de València (2001), hem cregut d'interès contribuir a l'estudi del registre juridicoadministratiu català en el darrer segle de vida foral, a través d'una de les obres valencianes més significatives en aquest respecte.

Hom ha assenyalat el paper destacat que al segle xvii tingueren els juristes en l'àmbit de la ciutat de València, i com es van interessar per les institucions forals, sobre les quals realitzaren publicacions i estudis (cf. Pons Alós, 2001). Un dels protagonistes més importants d'aquest moviment, conegut com a *neoforalisme*, fou Josep Llop (1630-1685), deixeble de Llorenç Mateu i Sanç. Fruit de l'interès que despertà al segle xvii la legislació foral entre els juristes valencians fou la publicació de diferents repertoris de terminologia jurídica (cf. Colon, Soberanas, 1985: 98-100), faceta per la qual també es va interessar Llop quan va prosseguir el vocabulari de mots obscurs dels Furs que havia iniciat al principi del se-

gle xvii el juriconsult Gaspar Gil Polo (cf. Alpera, 1969; Colon, Soberanas, 1985: 99).

L'obra més significativa de Josep Llop és *De la institució, govern polítich y jurídic, costums y observàncies de la Fàbrica Vella dita de Murs e Valls y Nova dita del Riu* (València, per Jeroni Vilagrassa, 1675). Es tracta d'una compilació ordenada de tota la legislació i reglamentació sobre la Fàbrica de Murs i Valls, creada l'any 1358, i sobre la Fàbrica Nova del Riu, constituïda en 1590, entitats responsables de les obres públiques de la ciutat. El llibre va ser encarregat a Josep Llop, aleshores advocat de les Fàbriques de Murs i Valls i Nova del Riu i obrer d'aquelles, per part dels jurats de la ciutat i de la resta de la Junta de la Fàbrica de Murs i Valls.¹

Hom ha destacat la importància tipogràfica i bibliogràfica d'aquest llibre, considerat en aquest aspecte com un dels més significatius i ambiciosos del segle xvii valencià.² Des del punt de vista de la llengua, Sanchis Guarner (1973) ja en va fer una valoració positiva, en afirmar que «per bé que no podia deixar de mostrar algunes de les imperfeccions pròpies del llarg estat de prostració en què es trobava l'idioma autòcton, és prou fluïda i sobretot molt concreta i rica de lèxic».

En efecte, el llibre de *Murs e Valls* és una bona mostra del registre juridico-administratiu al segle xvii, en els darrers anys de l'època foral. Presenta una llengua que en bona part participa de la tradició lingüística del llenguatge del dret, que tan bé coneixia Llop. Damunt d'un fons lingüístic d'aspecte, en conjunt, tradicional i bastant genuí, apareixen elements lingüístics més moderns, fruit de l'evolució de la llengua, de la influència dialectal així com de la pressió del castellà, llengua amb la qual també estava familiaritzat Llop, i amb la qual va escriure alguns textos (cf. Pons Alós, 2001). Com la nostra intenció en aquesta ocasió és contribuir a la caracterització de la llengua juridicoadministrativa al segle xvii, estudiem també, juntament amb la part original de Llop, la llengua dels documents del segle xvii transcrits pel nostre autor en el seu llibre. Per contextualitzar millor la llengua del llibre de *Murs e Valls* en el seu temps hem cregut convenient tenir en compte en el nostre estudi lingüístic la situació d'altres obres, sobretot valencianes, de l'època.

1. Amb el llibre de Llop «es podrà acudir a la satisfacció de qualsevol dubte que se ofereixca als de la ilustre Junta (...), per a el qual efecte se me ha manat fer este treball, considerant-se la falta de les notícies que es tenien en esta ilustre Junta, a ocasió de mudar-se casi tots los oficials cascun any» (p. 398). De fet, l'arxiver de la Fàbrica tenia obligació de posar en les *sitiades* o reunions dels *obrers* de la Fàbrica «damunt la taula est libre, sens posar descuyt algú» (p. 398).

2. Sanchis GUARNER (1973) el considerava «el més important imprès a València en el segle xvii en la llengua del país».

2. GRAFIES

Predominen les grafies genuïnes i tradicionals, i en algun cas fins i tot presenta una situació més tradicional que altres textos de l'època. Es noten, però, algunes vacil·lacions i confusionismes deguts sobretot a la influència de la fonètica apitxada i als hàbits ortogràfics castellans, que sobretot a partir del segle XVII començaven a deixar-se notar en els textos valencians, però que ací es troben encara poc estesos.

En la representació de la palatal lateral preval encara la grafia tradicional *l*- en posició inicial, tot i que es troben també exemples del dígraf *ll*-, que acabaria triomfant en la llengua. Exemples: *liurant* (1), *loch* (1), *libres* (8), *le-tres* (101), *lumenàries* (220), *liura* (414), *levaren* (425); *llevaren* (38), *llibres* (41), *llumenàries* (220). La palatalització de la *l*- pot afectar també algun cultisme, com el verb *l·limitar* (38, 200, 414), que és troba, però, també escrit amb *l*-. *limitats* (430). En aquest punt el nostre text presenta una situació conservadora que contrasta amb l'ús predominant de *ll*- en la majoria de textos del segle XVII, i més encara a l'últim quart de la centúria. Aquesta situació sens dubte s'explica pel bon coneixement que tenia l'autor, a través dels textos jurídics medievals, de la nostra tradició ortogràfica.³

Per a la palatal nasal predomina clarament el dígraf *ny*, però també es troben alguns casos de la grafia castellanitzant *ñ*, i no únicament en mots de forma coincident amb el castellà, si bé no apareix mai en posició final. No és rar trobar un mateix mot escrit adés amb *ny* adés amb *ñ*. No es troba el dígraf híbrid *ñy*, que es documenta en altres textos del segle XVII. Exemples: *any* (1), *anyadit* (11), *pertanyia* (35), *acompanya* (105), *senyor* (160), *penyores* (390); *señor* (87, 146), *Muñoz* (87), *compañia* (105, 200), *cañes* (160), *señalat* (200), *Rascaña* (294), *peñores* (394).⁴

En el llibre de Llop hom distingeix generalment en la grafia entre la palatal africada sorda i la sonora. De manera que, la primera és representada habitualment en posició inicial i interior de mot per *ch*,⁵ i l'africada sonora

3. Segons COROMINES (1976-77: I, 62), en la majoria dels manuscrits del segle XVII la grafia *ll*- és quasi general. En un altre text valencià contemporani de caràcter administratiu, les *Ordinacions de la costa marítima* (1673), ja preval la grafia *ll*- (MARTÍ MESTRE, 1991: 37-38), i en el *Libre de Antiquitats*, en la part de la segona meitat del segle XVII la *l*- és clarament excepcional (Martí Mestre, 1994: II, 60-61).

4. En aquest cas la situació del llibre de Llop coincideix bastant amb les *Ordinacions* de 1673, on també predomina clarament *ny* (Martí Mestre, 1991: 38). En canvi, en el *Libre de Antiquitats*, en la part del segle XVII hi ha ja un clar predomini de *ñ* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 59-60). Per tant, en principi, sembla haver-hi una major adhesió a la grafia genuïna en els textos juridicoadministratius que en un altre tipus de documents.

per *g*, *j*, *tg* i *tj*. La confusió entre aquestes grafies és rara, però se'n troben alguns casos, representats tant per l'ús de *ch* per a l'africada sonora, com de les grafies ultracorrectes *j* o *tj* per a la consonant sorda: *menchadors* (375), *hachen* (27, 112), *macharrer* (54, 129), *puchen* (163), *trachiner* (201, 529), *colpechant* (21), *vacha* (281), *vecha* (281), *menchadors* (151); *Girivella* (41, 560), *hajes* (87), *hatjes* (444), *atjes* (533), però també *haches* (422); *majos* (426), juntament amb *macho* (379), *despajar* (529) i *despachen* (530), *creu desmotjada* (550).⁶

Pel que fa a l'ús de les grafies *g*, *j* i dels dígrafs *tg*, *tj*, perviu la tendència a mantenir la distinció gràfica entre *g*, *j* i *tg*, *tj*, seguint la tradició,⁷ si bé hi ha també casos de confusió, d'acord amb la indistinció fonètica d'aquestes grafies en el valencià modern. Vegem-ne alguns exemples, on podem comprovar com un mateix mot pot aparèixer escrit amb grafies diverses. Amb *g*: *míger* (301), *religió* (139), *magestat* (21), *taulager* (201); amb *j*: *janer* (454), *mijorn* (26), *netejen* (117), *mijerament* (227); amb *tg*: *jutge* (207, 404), *formatgets* (155), *netetgem* (36), *mitger* (164); amb *tj*: *mitjer* (117, 301, 491), *mitjorn* (132), *peatje* (394), *guardanatje* (561), *netetja* (285).

En posició final de mot la palatal africada sorda és representada habitualment per les grafies tradicionals *-g* o *-tg* després de *-i*, i *-ig* després de les altres vocals: *mitg* (21), *ritg* (127), *Puig* (42), *Benifaraig* (47), *maig* (102), *despaig* (166).⁸ En aquesta posició no es troba al text el dígraf *-ch*, el qual, com hem vist, sí que hi figurava en posició interior i inicial, i que serà més habitual en els textos del segle XVIII, sobretot en els de vocació popular.

La palatal fricativa sorda en posició final es representa sempre per *-ix*, que és també la grafia més habitual en posició intervocàlica. Exemples: *naix* (110), *mateixa* (478), *seixanta* (517), *deixar* (17), *regoneixent* (135), *nai-xença* (440). Però en aquesta posició, encara que poc corrents, hi ha també

5. És molt rara la grafia *tch*: *despatche* (129), al costat de *despachava* (129).

6. Es tracta d'una situació semblant a la que trobem en altres textos cultes valencians del segle XVII, on aquestes confusions són escasses. És el cas de les *Ordinacions* de 1673 (MARTÍ MESTRE, 1991: 39), del *Libre de Antiquitats* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 65-66) o dels sermons d'Arbuixec i de Bonaventura Guerau (RAFANELL, 1993: 113). Tanmateix, en altres textos contemporanis aquest fenomen gràfic es troba molt estès, com ocorre en el dietari d'Aierdi (ESCARTÍ, 1994: 69) o en uns estatuts manuscrits de 1666 sobre el càrrec de sots-sagristà de la Seu de València (MARTÍ MESTRE, 1992: 57-58).

7. Aquesta tendència s'observa també en altres textos valencians del segle XVII (MARTÍ MESTRE, 1991: 39; *id.*, 1994: II, 63-65; RAFANELL, 1993: 113).

8. Una situació semblant es troba en les *Ordinacions* de 1673 (MARTÍ MESTRE, 1991: 38-39). Així mateix, en el *Libre de Antiquitats* i en uns documents administratius i judicials il·licitans del segle XVII, *-ig* i *-g* són les grafies habituals en posició final per a la palatal africada sorda, i només molt rarament hi apareix *-ch* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 66; CANO, 1995: 36-37).

alguns mots amb la grafia *-x-*, habitual en la llengua medieval: *rebaxant* (250), *exemplar* (303, 533), *baxada* (308), *sexanta* (332, 333), *caxers* (337), *naxença* (436), *dexaven* (581).⁹ Sembla que al segle XVII la tendència dels textos valencians era cap a un progrés gradual de *ix* sobre *x*, si bé en alguns textos encara predominava la segona grafia.¹⁰

En l'ús de les grafies corresponents als fonemes alveolars fricatus sord i sonor hi ha sovint confusions, habituals en els textos valencians de l'època (cf. Martí Mestre, 1991: 39-41; *id.*, 1994: II, 67-68; Rafanell, 1993: 113). En bona part són explicables per la fonètica apitxada, en part també per la pèrdua, ja antiga, del valor africad de *ç* i *c*, i possiblement també per la influència del castellà. No és estrany trobar un mateix mot escrit amb grafies diferents. Exemples: *precissos* (377), *interesada* (395), *necessari* (96), *nece-sari* (377), *onze* (38), *once* (377), *sisxa* (377), *sisxa* (205, 395), *posada* (284), *possats* (388), *possar* (392), *camisetes* (385, 386, 389), *camisettes* (393), *sots* (26, 47), *çots* (394), *expressa* (206), *expresada* (401).

En canvi, sí que hi ha sistematicitat en la representació de la velar oclusiva sorda en posició final, la qual és sempre *-ch*.¹¹ Exemples: *públichs* (1), *eclesiàstich* (97), *síndich* (278), *càrrech* (339).

Per influència gràfica llatinitzant, hi ha una forta tendència a mantenir el grup *nct* en els descendents del llatí SANCTU, tant en masculí com en femení. De manera que la forma predominant al llarg del text és *sanct* i el femení *sancta*.

3. FONÈTICA

Analitzem ara algunes variants formals d'interés que afecten el vocalisme i el consonantisme.

9. Una situació bastant semblant s'observa en els sermons de Guerau i d'Arbuixec (RAFANELL, 1993: 113). En les *Ordinacions* de 1673 també predomina *ix*, però amb bastants casos de *x* en posició intervocàlica (MARTÍ MESTRE, 1991: 38). En canvi, en el *Libre de Antiquitats* en posició intervocàlica preval clarament *x* sobre *ix*, fins i tot en la majoria d'autors del segle XVII (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 62-63).

10. En documents juridicoadministratius il·licitans del segle XVII al llarg del segle hi ha un avanç de la grafia *ix* sobre la *x* en posició intervocàlica (Cano, 1995: 26-35). Igualment, en unes ordenances del càrrec de sotssagristà de la Seu de València dels segles XVI i XVII en els documents del segle XVI preval la grafia *x* en posició intervocàlica, la qual fins i tot apareix en posició final. En canvi, en els del segle XVII hi ha un predomini progressiu de *ix* (MARTÍ MESTRE, 1992: 57).

11. Així ocorre també en les *Ordinacions* de 1673 (MARTÍ MESTRE, 1991: 42). En el *Libre de Antiquitats* hom usa gairebé sempre *-ch*, amb pocs casos de *-c* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 70).

En síl·laba àtona inicial, sobretot en posició inicial absoluta, hi ha tendència en català occidental a obrir en *a* la *e* àtona, des de l'època medieval. Així tenim el topònim *Ampurdà* (373), si bé en el nostre text, per respecte a la tradició gràfica, té poca extensió. En alguns casos cal tenir en compte també la influència assimilatòria o dissimilatòria del context fonètic. Així, en *sancer* (220, 379, 530) i en *janer* (103) segurament hi ha dissimilació respecte a la vocal tònica. En síl·laba interior pretònica tenim *a* en *allaugerar* (127), possiblement per influència de la forma dissimilada *llauger*; en *desamparats* (139) pot haver-hi influència d'*amparat*; amb tot, també es documenta la forma *Desemparats* (296). En *monastir* (487) la *a* pot estar en relació amb altres mots on hi ha tendència a transformar la *e* en *a* davant *i* tònica (cf. Colomina, 1991: 16-17; Martines, 2000: 60). En *veador* (151), que recollim al costar de *veedor* (150), potser hi ha dissimilació.

Inversament, hi ha *e* per *a* en *pregmàtiques* (368)¹² i en *eixada* 'aixada' (371), possiblement per dissimilació. En el segon cas pogué influir també la inseguretat en l'escriptura dels mots començats per *e* àtona (cf. Martines, 2000: 46).

El tancament de *o* en *u* en *hubertes* (254), *ubert* (396), *cubertes* (287), *cubertís* (338), *descubert* (280), *cumplida* (101) i *cumplir* (365, 427) s'explica per influència de les consonants bilabials en contacte, i en algun cas també per la *i* tònica següent. En *perturbar* (395) el tancament, ja ben antic (DCVB, VIII, 502-503; DECAt, VIII, 574), probablement és degut a una influència culta, tenint en compte, a més a més, que es tracta d'un mot d'ús més aviat culte.¹³ En *Juan* (57) i *Jusep* (284) el tancament deu explicar-se per la consonant palatal (cf. Martí Mestre, 1994: II, 85).

D'altra banda, tenim *o* en comptes de *u* en *Agostí* (338), *sospendre* (413), *derroïts* (114, 129, 311, 494), *deroïren* (489), variants ja medievals on la *o* deu explicar-se per un tractament popular de la U breu llatina. Possiblement obeeix a la mateixa raó el participi *acomulades* (149), si bé en aquest cas no és registrat al DCVB ni al DECAt. En posició tònica la *o* de *recors* (101, 454, 589) és també una forma explicable per evolució fonètica popular (DCVB, IX, 250).

Casos de *i* àtona per *e*. La majoria de casos tenen lloc en posició pretònica. Deuen explicar-se per assimilació a la *i* següent, i de vegades també a les consonants palatals en contacte: *afigir* (393), *consguirien* (505), *convi-*

12. La variant *prebmàtica* figura també en el *Libre de Antiquitats* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 82).

13. És més complicat que ací s'explique per la influència de la consonant bilabial, ja que no es troba en contacte directe amb la vocal afectada.

nient (252, 255), *difinicions* (103), *difinició* (125, 446), *difinit* (203), *eligien* (598), *eligidora* (415),¹⁴ *ligítima* (437), *perficionades* (426), *perficionat* (484), *perficionar* (523),¹⁵ *imbiar* (216, 388, 427),¹⁶ però també *embiar* (389). En *assigurades* (170) la *i* pot ser deguda a la influència assimilatòria de la *s*, de matís palatal. En posició posttònica el canvi es produeix en *alférizos* (111), documentat en altres textos dels segles xvi i xvii (cf. DCVB, I, 491; Colomina, 1990: 181; Martí Mestre, 1994: II, 90), i que actualment continua en ús en part del valencià (*alferís*) (cf. Colomina, 1991: 18).¹⁷

Contràriament, trobem *e* per *i* en altres mots. *Lumenària* (138) i *incorporar* (336) són variants ja medievals (DCVB, IV, 893; VII, 80), explicables segurament pel tractament popular de la *I* breu llatina. També té caràcter popular i antic la forma *confermar* (13) (cf. DECat, III, 978). *Depòsit* i *depositar* són les formes etimològiques, antigues i les habituals en valencià (cf. DECat, VI, 687). *Deputar* (9) és la forma etimològica, registrada des de la llengua medieval (cf. Martí Mestre, 1991: 48), que conviu en el llibre amb *diputador* (2) i *Diputació* (11, 21). La variant *decessiu* (96), no registrada al DCVB ni al DECat, deu explicar-se per dissimilació de la vocal interior pretònica respecte a la vocal tònica i assimilació a l'atona inicial. Junta-ment amb aquesta forma, també es documenta al nostre text la forma *decissiu* (97). La forma *seguritat* (395), no documentada al DCVB ni al DECat, és considerada per Coromines (DECat, VII, 752) un «castellanisme intolerable», mentre que el DCVB (IX, 804) es limita a esmentar-la com a variant formal moderna i valenciana de *seguretat*.

Hi ha alternança entre *e* i *o* àtones en *entrometre* (199, 380), que conviu amb *entremetre* (534). La forma *entrometre*, no registrada al DCVB ni al DECat, figura també en les *Ordinacions* de 1673 (Martí Mestre, 1991: 48), i podria explicar-se per castellanisme (*entrometer*) o per llatínisme (INTRO MITTERE). També hi ha variació de *e* i *o* en les formes *hospital* (285) i l'antic *espital* (335, 535), com succeeix en el *Libre de Antiquitats* (Martí Mestre, 1994: II, 91). El topònim de l'Horta Nord *Massarrojos* apareix sempre en el llibre de Llop amb la terminació *-es*: *Masarrojes* (51, 56),

14. La variant *eligir* es documenta també en cartes de poblament valencianes del segle xvii (MARTÍ MESTRE, 1995: 447).

15. Cf. *perficionar* en Aierdi (ESCARTÍ, 1994: 68) i *perfició* en cartes de poblament del Camp de Morvedre del segle xvii (MARTÍ MESTRE, 1995: 347).

16. La variant *inviar* (*imbiar*), no registrada al DCVB ni al DECat, es documenta en altres textos dels segles xvi i xvii (MARTÍ MESTRE, 1991: 47; *id.*, 1995: 347).

17. COLOMINA (1991: 18) el posa en relació amb altres mots valencians que presenten *i* per *e* en posició posttònica, i el relaciona amb el fenomen característic dels parlars xipelles.

Masarroches (55), que trobem també en altres textos dels segles xvii i xviii (Martí Mestre, 1991: 125).¹⁸ D'altra banda, potser és una errada la *o* del topònim *Pobla de Fornals* (582) que apareix en l'índex del llibre, car en els altres casos sempre s'hi documenta *Pobla de Farnals* (51, 52, 54, 56). Amb tot, de no ser una errada, podria explicar-se per l'efecte labialitzant de la *f* inicial, unit a una possible dissimilació.

Notem, d'altra banda, el canvi de *o* a *a* en l'article masculí *lo* davant *u*, segurament per diferenciació entre les dues vocals velars: «Y per quant per a visitar los molins ab puntualitat necessita de tenir una cavalcadura, per la molta distància que y a de *la hu* a l'altre» (244).¹⁹

Hi ha reducció del grup *ei* a *i* en *mitat* (57, 393, 444), *mitad* (225), i de *iu* a *u* en *dumenche* (371). Es tracta de formes habituals en valencià, documentades ja des de l'època medieval. També hi ha reducció, en aquest cas de *qua* a *ca*, en *calitat* (8, 209) i *cantitat* (42, 48, 58, 251, 237), que predomina sobre *quantitat* (46, 47). Es tracta de simplificacions habituals en els textos valencians del segle xvii (Martí Mestre, 1994: II, 97; Escartí, 1994: 68; Cano, 1995: 41), que compten ja amb documentació medieval (DCVB, IX, 10, 16).

Passant al consonantisme, notem la sonorització sistemàtica de la consonant velar intervocàlica en les formes del verb *regonéixer*: *regonegué* (1), *regoneixent* (34), *regonegut* (172), etc. Es tracta d'un fenomen que es troba també en altres textos de l'època, i que es remunta al període medieval (cf. Martí Mestre, 1991: 48; *id.*, 1994: II, 94; Escartí, 1994: 70; Cano, 1995: 47).

La caiguda de la *-d-* intervocàlica pretònica, seguint el tractament fonètic popular, en *precebir* (20, 116, 279, etc.) i *procebir* (38, 97, 406, etc.) es documenta ja des de l'època medieval, i és freqüent en altres textos del segle xvii (Martí Mestre, 1991: 48-49; *id.*, 1995: 347). També hi ha elisió de la consonant pretònica en *dehembre* (100), *nohembre* (102, 518) i *payment* (349), formes normals en el català de l'època, així com en el medieval (cf. Martí Mestre, 1991: 49; *id.*, 1994: II, 93; DCVB, VIII, 343).

Com és normal en un text valencià, apareix habitualment el sufix *-ea*: *franquea* (48), *fortalea* (414). Un altre fenomen fonètic propi del valencià i de part del català nord-occidental que apareix habitualment en el llibre de Llop, com en altres textos contemporanis, és la palatalització de *s* seguida de *k*. Exemples: *agrabeixca* (141), *reparteixca* (145), *succeheixca* (170), *ser-*

18. Es tracta d'una variant formal no recollida per Coromines en l'*Onomasticon Cataloniae*.

19. La forma masculina *la u(n)*, habitual actualment en valencià, es documenta ja al segle xvi (MARTÍ MESTRE, 1994: I, 172, 186).

veixca (244), *oferixca* (48), *peixcadors* (339). També obeeix a un tractament popular valencià la palatalització del grup de velar més alveolar fricativa en cultismes com *eixemplar* (443) i *eixecució* (231, 255), *eixecutar* (244, 260, 337, 370), *eixecutoriat* (260),²⁰ si bé també s'hi documenta *execució* (255) i *executar* (581).

En el grup *-pr-* intervocàlic corresponent al llatí *PROPRIUM* trobem en el llibre de Llop alternança entre el manteniment cultista i la reducció d'acord amb la pronúncia real. Exemples: *propri* (200, 469), *propriis* (395), *pròpies* (487), *proprietat* (373); *propis* (483), *de propis* (147, 451, 452), *pròpia* (530), *proprietat* (38). En aquest sentit el nostre text presenta, en el context del segle XVII, una posició intermèdia entre els que sempre mantenen el grup, cas de les *Ordinacions* de 1673 (Martí Mestre, 1991: 50) i els que sempre l'eliminen, com el dietari d'Aierdi (Escartí, 1994: 73).²¹

La reducció de la *r* és sistemàtica en *porrogar* (21), per dissimilació.²² També s'elimina la *r* implosiva en *dimats* (25, 321, 486, 598), d'acord amb la pronúncia valenciana, i nord-occidental, moderna.²³ Únicament trobem *dimarts* (402) en un document de 1590 inclòs per Llop en el seu llibre.

Com correspon a un text valencià del segle XVII es troba pràcticament generalitzat el manteniment del grup *-rs* en els plurals (cf. Martí Mestre, 1991: 49; *id.*, 1995: 348; Escartí, 1994: 72). En aquest sentit, únicament trobem l'excepció del mot *obrés* (96) en una ocasió, perquè en totes les altres es documenta *obrers* (26, 96, 97, etc.), la qual cosa fa pensar en principi que potser es tracta d'una errada. Amb tot, no deixa de ser curiós que aquest mot siga l'únic, juntament amb el topònim *Socós*, que presenta el grup reduït en la part del *Libre de Antiquitats* corresponent al segle XVII (Martí Mestre, 1994: II, 110), cosa que podria suggerir un manteniment més prolongat del grup simplificat en aquest mot.²⁴ Esmentem també la variant *cars* 'cas' (387), deguda a ultracorrecció, la qual apareix usada per Llop segura-

20. Apareix també en unes ordenances del càrrec de sotssagristà de la Seu de València de 1666 (MARTÍ MESTRE, 1992: 59), i es fa més corrent en els textos del segle XVIII (cf. RAFANELL, 1995: 113; MARTÍ MESTRE, 1997: 88).

21. Hi ha també alternança en el *Libre de Antiquitats* (MARTÍ MESTRE, 1994: 95-96), en documents juridicoadministratius d'Elx (CANO, 1995: 45) i en cartes de poblament valencianes, si bé en aquest cas amb predominí del manteniment (MARTÍ MESTRE, 1995: 347).

22. També en el *Libre de Antiquitats* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 97), variant documentada ja al segle XV (DCVB, VIII, 929).

23. *Dimats* és també l'única forma emprada per Aierdi (ESCARTÍ, 1994: 71). En el *Libre de Antiquitats* és també l'única forma documentada a partir de 1628, si bé abans també s'hi troben les variants *dimarts* i *dimars* (*dimarç*) (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 102-103).

24. Cf. el cas de *dinés*, on la forma reduïda es manté fins a l'actualitat.

ment per arcaisme gràfic.²⁵ Diferent és la situació de la preposició *devés* (333, 489), on es tracta del grup RS primari, assimilat en *s*, segons la tendència popular del català.²⁶

Esmentem les formes *lonja* (28) i *rellonge* (85, 135), *rellonger* (85, 137), habituals en valencià (cf. Martí Mestre, 1994: II, 65). Hi ha reducció del grup culte CT en *otubre* (126), *retor* (450) i *vitòria* (139), *vitòries* (138).²⁷ *Arisèmètica* (103, 528) és la variant antiga d'*aritmètica* (cf. DECat, I, 389). És també d'interès la variant *albeurador* (127, 129), que conviu al llibre amb *abeurador* (129), la qual figura al DCVB (I, 434) i al DECat (I, 788) com a variant valenciana, però sense documentació fins a Martí Gadea.

4. MORFOSINTAXI

Comentem a continuació alguns aspectes d'interès en el camp de la morfologia i de la sintaxi. En les formes de l'article masculí el llibre de *Murs e Valls* reflecteix si fa no fa la situació més habitual dels textos valencians de l'època. És a dir, hi ha un predomini de les formes plenes de masculí *lo*, *los*, però ja tenen una presència significativa les formes reforçades *el* i *els*, sobretot darrere de vocal, i també apareixen, encara que molt menys, després de consonant. Exemples: «en *lo* any» (2), «*lo* bisbe de València» (10), «de conservar *los* murs» (1); «per a *el* comerç» (1), «a qui toca *el* torn» (20), «tindria *el* estament real» (97), «qui fa *els* albarans» (144), «de part de la ciutat per a les exèquies, *el* qual deu parlar en valencià» (105), «D'esta disposició foral naix *el* que los familiars (...)» (110).

Altres usos de l'article que voldríem destacar són els següents: L'ús prou freqüent de l'article davant una oració d'infinitiu: «en tal cas dita Fàbrica no estiga obligada a pagar cosa ninguna per *lo* adobar dit camí de Líria» (493), «fonch precís *lo* formar un ofici nou» (424), «introduhí *el* no deixar veure als eclesiàstichs *lo* boixart» (17), «per bastar-li *el* tenir 22 anys» (29), «que denota *el* haver vengut bé els eclesiàstichs en esta constitució» (36), «per haver-se introduhit *lo* donar-se anticipadament» (146), «la experiència ha mostrat que *lo* estar *lo* sobrestant present als adops y reparos (...) és de molta importància» (251).

25. Figura també en el *Libre de Antiquitats* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 111).

26. La forma *devés* era habitual en els textos valencians del segle XVII (cf. MARTÍ MESTRE, 1991: 49; *id.*, 1994: 231; ESCARTÍ, 1994: 72).

27. La reducció d'aquest grup consonàntic no era rara en els textos de l'època. La variant *otubre* figura també en les *Ordinacions* de 1673 (MARTÍ MESTRE, 1991: 50).

Ús de l'article davant una oració subordinada substantiva: «y solicitar *el* que contribuïssen los ecclesiàstichs, per ser de conveniència pública per a tots» (479), «de manera que impedixca *el* que la aygua puixa dañar dites parets» (480), «D'esta disposició foral naix *el* que los familiars del Sanct Ofici de la inquisició poden ser convenguts» (110), «per a evitar *el* que per part del síndich de Rovella no es passe a empostar les dites motes» (278).

Ús de l'article *lo* amb un valor pròxim a un demostratiu neutre. Sempre apareix en la mateixa estructura, fixada en el llenguatge administratiu: «concordant en tot *lo* en aquella contengut» (35), «y tot *lo* en aquella contengut» (130), «tot *lo* en aquella dispost» (235), «Recipit Jaume Vaziedo (...) la damunt dita provisió y *lo* en aquella contengut, personalment en Ruçafa» (279-280). És curiosa també la construcció *per lo tot*: «puixen ésser feytes penyores (...) en e dels béns del dit loch (...), *per lo tot* fins a íntegra satisfacció de la dita quantitat» (46-47).

Com és habitual en els textos valencians del segle XVII es conserva l'ordre clàssic CD + CI en les combinacions de pronoms febles de tercera persona, amb el pronom *li* reduït a *hi* (*y*): «Estes cantitats se li han de carregar al majarrer en sos contes cascun any, puix les deu cobrar, y *les hi* paga lo pagador de les sisses» (225), «y sent-ho d'este portal Diez, introduhí el cobrar dels que entraven y eixien per dit portal alguna mòdica remuneració, y volent-*lo-y* impedir la ilustre ciutat (...)» (396), «y havent de tenir també esta notícia lo credencier d'esta nova sissa del riu, és precís *la y* participen los dos escrivans» (428).

Assenyalem altres combinacions pronominals usades al llibre: «tinga obligació de fer relació als dits senyors de la junta dels danys que huy y per temps causaran les cèquies y regadores, en lo primer dia que *lo hy* haurà» (255), «per ço es proposa placia-*us-hi* delliberar» (413), «per a que cascun dia jornalment, com entrà la rallada dels moltons, y lo escrivà del portal la assentarà en son libre, faça *la y* assente en lo libre que dit majoral portarà en letres» (448), «nomenant persona per a que talle, com *la y* ha per a els moltons» (451), «No formant los contes dins lo temps prefigit, *els los* pot levar lo racional» (528).

Destaquem d'aquestes combinacions l'ús encara del pronom *hi* com a complement circumstancial de lloc, funció que ha decaïgut modernament en valencià col·loquial. També es manté, com en altres textos de l'època (cf. Martí Mestre, 1991: 59; *id.*, 1994: II, 143), el pronom *en* amb funcions on no s'utilitza actualment en valencià col·loquial: «de les quals *ne* reb àpoca lo escrivà» (243). Trobem també la forma pronominal *us*, igualment desapareguda modernament en valencià. Voldríem assenyalar la combinació pronominal «al present sols *hi ya* un rellonger» (137), que podria reflectir

una pronunciació consonantitzada del pronom *hi*. Per últim, quant als pronoms febles, destaquem que el neutre *ho* manté sempre aquesta forma, d'acord amb la tradició gràfica.²⁸

En els demostratius predominen clarament en el llibre de *Murs e Valls* els no reforçats, com era habitual en els textos valencians del segle XVII, en alguns dels quals, particularment de la segona meitat del segle, són, de fet, les úniques formes documentades (cf. Martí Mestre, 1992: 59; *id.*, 1994: II, 144-145; *id.*, 1995: 348-349; Escartí, 1994: 50; Cano, 1995: 77-78). En el de primera persona masculí hi ha alternança entre *est* i *este*. Exemples: «de *esta* ilustre Junta» (8), «*esta* persona» (10), «en *est* temps» (10), «*est* boixart» (17), «*estos* examinadors» (20), «*estos* concerts» (42), «*estes* lumenàries» (143), «*estes* porcions» (150), «*est* paper» (151), «*est* regne» (162), «*este* oficial» (244), «*este* camí» (301). Bona prova d'aquesta alternança és que en una mateixa oració poden aparèixer ambdues formes: «se expressà el modo de la colecta d'*est* dret y lo que li toca obrar a *este* oficial en son ofici» (218).

Les formes reforçades dels demostratius de primera persona hi són molt poc utilitzades, i quan ho són apareixen bàsicament en una mena d'estructura fixada per la tradició, davant *ciutat*, amb referència a la ciutat de València.²⁹ D'altra banda, no hi apareixen les formes de segona persona: «de *aquesta* ciutat» (17, 135, 142, 224, 442, 454, 469), «en *aquesta* ciutat» (480), «de *aquesta* ilustre ciutat» (155, 442, 469), «honrant *aquesta* ilustre ciutat» (480), «*Aquesta* insigne ciutat de València» (380), *aquesta* ilustre, noble y leal ciutat de València (1). Les altres aparicions dels demostratius reforçats en la part original de Josep Llop són molt rars: «en *aquest* títol» (9), «Per *aqueste* vall discorren les escorrenties» (261). En els documents del segle XVII transcrits per Llop també són poc habituals: «*aquest* arbitre» (115), «per *aquest* insigne Consell» (414).³⁰

D'altra banda, ens agradaria destacar l'ús sovintejat que es fa al llibre del demostratiu *aquell*, en lloc dels pronoms febles de tercera persona, o

28. Aquesta és també la situació de les *Ordinacions* de 1673 (MARTÍ MESTRE, 1991: 57). En canvi, en altres textos valencians del segle XVII, aquest presenta, segons la pronúncia popular, les variants contextuals *u* i *eu* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 136-137; *id.*, 1995: 349; ESCARTÍ, 1994: 45-46; CANO, 1995: 71-72).

29. També en les *Ordinacions* de 1673, on hi ha una clara preferència per les formes no reforçades, de les cinc vegades que s'hi documenta *aquest*, en quatre ocasions es troba davant del substantiu *regne*, amb referència al *regne de València* (MARTÍ MESTRE, 1991: 63).

30. D'acord amb el que indiquen els textos, sembla que al segle XVII, sobretot a la segona meitat, les formes reforçades dels demostratius de primera i segona persones deuen ser ja inusuals en el valencià col·loquial, si bé la tradició escrita permetia encara la seua conservació parcial en la llengua escrita.

també com a subjecte. Es tracta d'un fenomen conegut a la llengua medieval, que continuava en ús a la llengua del segle xvii (cf. Martí Mestre, 1994: II, 148-149). Exemples: «no es volgué en *aquella* alterar la jurisdicció» (97), «fins a cumplida execució de *aquelles*» (101), «no se eximixen de pagar *aquelles*» (111), «y que lo dit Puig pague *aquells*» (133), «lo salari del qual paga *aquella*; habita *aquell* en la casa...» (137).

Quant als possessius, predominen clarament les formes àtones, com era normal en la llengua antiga. En les formes tòniques femenines únicament es fan servir al text, per tradició, les etimològiques *sua, sues*,³¹ a pesar que les formes habituals de la llengua parlada eren ja les analògiques. I, de fet, en alguns textos del segle xvii també compareixen aquestes formes, juntament amb les etimològiques majoritàries (Escartí, 1994: 51; Cano, 1995: 78-79).

Pel que fa als relatius, en les oracions adjectives, es documenten en el llibre de *Murs e Valls* alguns casos del pronom *qui* en funció de subjecte, si bé el més habitual és *que* o article + *qual*, com era normal a l'època: «Item, a Medina, *qui* fa els albarans de l'Almodí, deu liures de sucre» (144), «proveheixen que Jaume Esteve, arrendador *qui* és del dret de Murs y Valls en lo Almodí» (172), «causats per los regants frontalers o *qui* han possessions prop de dits camins» (259), «a Torrentí, *qui* és síndich de la cèquia de Rovella» (279), «Vicent Mathias, *qui* té al present arrendat los camins de la Fàbrica de Murs y Valls» (492).³²

Parem esment també en la tendència bastant estesa al llarg del llibre a repetir l'antecedent darrere del relatiu *qual*, segurament buscant contribuir a la claredat i la cohesió del text, tan important en el registre juridicoadministratiu (cf. Martí Mestre, 1994: II, 161): «ab facultat de poder confirmar sa magestat a l'elegit en dit ofici (...), *la qual facultat* no se abdicà sa magestat» (104), «si se ha de esperar orde o provisió de la junta de Murs y Valls, *la qual junta* algunes voltes esdevé que no.s pot tenir» (116). També pot ocórrer que no es tracte pròpiament de la repetició del mateix antecedent, sinó que s'introdueix un terme afí o relacionat semànticament o morfològicament amb el que s'ha dit prèviament: «Si durant lo trienni mor lo racional (...), no es passa a fer nova elecció, sinó que lo ofici *se encomana* (...) al magnífich jurat en cap dels ciutadans (...), *la qual comanda* finix finit lo

31. Una situació semblant trobem en altres textos valencians del segle xvii (MARTÍ MESTRE, 1991: 62; *id.*, 1992: 59; *id.*, 1995: 349). En el *Llibre de Antiquitats* només hi ha un cas accidental de la forma analògica *seua* (MARTÍ MESTRE, 1994: II, 150).

32. En altres textos valencians de la segona meitat del segle xvii ja no es troba aquesta forma amb la funció assenyalada (cf. MARTÍ MESTRE, 1991: 63; *id.* 1994: II, 153; CANO, 1995: 80-81, 83-84).

ofici de la juraderia» (104), «lo qual *resta elegit* per obrer per a lo any que ha de començar a 7 de març (...), *la qual elecció* es fa a l'altre dia de Cap de any» (21), «tenia per obligació de *cuydar dels albeuradors dels arravals* (...), *per lo qual treball* se li donen (...) quinze liures» (129).

En l'apartat dels numerals, destaquem l'ús de les formes tradicionals, genuïnes i populars dels ordinals *sissé* (308, 599) i *seté* (252, 599), si bé juntament amb el més que possible castellanisme *sexta* (206, 548, 603) (cf. DECat, VII, 943) i amb el llatinisme *quint* (308, 478) (cf. DECat, II, 706-707). Si bé predomina la forma flexionada de femení *primera* (172, 207, 338), també es documenta la invariable *primer* en femení: «de la *primer* sentència» (137), «la *primer* filera» (169), «la *primer* oració» (396).³³ En canvi, *segona* (110, 169) manté sempre al text la flexió de gènere.

Pel que fa als cardinals, parem esment en les formes valencianes *dèsat* (10, 517) i *dèset* (450). D'altra banda, es manté la forma *seixanta* (517), sense la reducció a *sixanta* que s'observa en altres textos contemporanis i fins i tot anteriors (cf. Martí Mestre, 1994: II, 164; *id.*, 1995: 348). Notem l'ús de la conjunció *y* entre desenes i unitats diferents de la vintena: *cent noranta-y-hu* (174), *mil sis-cents trenta-y-set en mil sis-cents trenta-y-huit* (226), «en tres de març *mil sis-cents setanta-y-dos*» (236), «en tres de agost *mil sis-cents trenta-y-dos*» (255); encara que no sempre és així: *mil sis-cents trenta-dos* (256). També pot aparèixer la conjunció entre centenes i desenes: «*cent y dotze* milia sous» (372); «en lo capítol *cent y deset* del Quitament» (450) (cf. Martí Mestre, 1991: 53-54; *id.*, 1994: II, 164-165).

En l'apartat dels indefinits, destaquem l'ús d'algunes formes tradicionals com *cascú* (20, 23, 124, 144), *cascun* (1, 9), *nengú* (17, 422), *nengun* (11), que es troben també en altres textos de l'època (cf. Martí Mestre, 1991: 68; *id.*, 1994: II, 175, 179-180). Té caràcter popular la flexió analògica de nombre de *qualsevols* (46, 57, 101, 252), que apareix també en alguns textos de l'època, i anteriors (cf. Martí Mestre, 1995: 350). No hi falten alguns castellanismes i usos castellanitzants: *demés* 'altres' (24, 25, 103, 138, 166), el pronom *mateixa* (107), *algo* (287) i *vàries*: «he trobat que en *vàries* ocasions se han adobat estos mals passos» (490).³⁴

Quant al verb, el present de subjuntiu presenta les formes no velaritzades *vena* (395), *vulla* (23, 312), *vullen* (202), *sia* (33, 248), *sien* (29, 248),

33. Es troba també en altres textos valencians del segle XVII (MARTÍ MESTRE, 1991: 54; *id.*, 1995: 348).

34. Els dos primers es troben també en altres textos del segle XVII (MARTÍ MESTRE, 1991: 68; *id.*, 1994: II, 176-179; *id.*, 1995: 350), però els dos darrers no els teníem documentats fins al segle XVIII (MARTÍ MESTRE, 2002: 198-199).

obra (254), *obren* (254), *ompla* (322), *omplen* (322), *plàcia* (524), *sàpia* (217, 220, 425). En el verb *poder* alternen *puixa* (36, 89, 217, 321, 428), *puixen* (36, 117) amb *puga* (115, 256, 277), *puguen* (96, 447, 448).

En els incoatius, d'acord amb la tradició, predomina l'infix *-eix*, però també hi ha bastants casos d'*-ix*. En el present de subjuntiu són habituals les formes híbrides *-eixc* (*-eixqu*). Exemples: *segueix* (11, 58), *pateix* (27), *pateixen* (48), *proveheixen* (115), *contribueixquen* (111), *acudeixca* (118, 425), *agraheixca* (141), *reparteixca* (145), *succeheixca* (170); *assistix* (89), *assistixen* (87), *suprimixen*, *impedixca* (101), *conduïxca* (249), *oferixca* (48).³⁵ Alguns verbs avui incoatius, no ho són al text: *descobrin* (480), *rigen* (391).

Parem esment en les formes de pretèrit perfet de tercera persona *fonch* (424, 446) i *dix* (130, 231), normals a l'època. En el futur del verb *voler* es documenta encara la forma no epentètica *volran* (563, 478), si bé també apareix *voldrà* (124). Es documenten alguns exemples de temps compostos amb l'auxiliar *ser*, en comptes d'*haver*, sobretot amb el verb *estar*: *és estat* (115, 516), *és estada* (145), *són estats* (174), *fóra estat* (414), i en un cas amb *morir*: «que en est mitg temps *seran morts*» (21) (cf. Martí Mestre, 1994: II, 194-196).

En el pretèrit imperfet d'indicatiu no apareixen les formes sincopades del tipus *fia*, *dia*, que trobem en altres textos valencians dels segles xvi i xvii (cf. Rafanell, 1993: 115; Martí Mestre, 1994: II, 185), sinó sempre les formes plenes *deya* (17), *feya* (23, 361), *feyen* (199), *cabien* (489, 490), segurament amb l'accent originari sobre la *i*.

En el pretèrit imperfet de subjuntiu hi ha un predomini clar de les formes verbals en *-s*. Exemples: *contribuïssen* (1), *tingués* (9), *hagués* (9, 135), *haguessen* (35), *entengués* (35), *passàs* (35), *fos* (17, 440), *fossen* (34), *tocàs* (28). Però també apareixen algunes formes en *-r*, com era habitual en els textos valencians del segle xvii. Exemples: *fóra* (36), *pagara* (50), *tinguera* (97), *tinguera* (101), *cuydara* (101), *poguera* (199), *portara* (363).

Els verbs en *-metre* mantenen el seu paradigma genuí: *metre* (245, 289), *permetre* (299, 452, 590), *cometre* (39), *remetre* (116, 256, 332), *admetre* (590), *permés* (23). El mateix podem dir dels verbs en *-córrer*: *concórrer* (29, 574), *discórrer* (121, 261, 287), *discorre* (340), *discorrent* (282), si bé en aquest cas ja s'hi ha introduït l'ús castellanitzant de passar-los a la tercera

35. En els textos valencians del segle xvii trobem una situació bastant variable. Així, hi ha casos on predominen les formes incoatives amb *-i* (MARTÍ MESTRE, 1991: 71; *id.*, 1994: II, 184-185; *id.*, 1995: 353; RAFANELL, 1993: 115), altres on predominen les formes amb la vocal plena *-e* (ESCARTÍ, 1994: 58; CANO, 1995: 94-97) i altres on hi ha un cert equilibri (MARTÍ MESTRE, 1992: 59-60).

conjugació: *concorreix* (36, 106), *concurrien* (423), *concurrint* (96), *discurrirint* (306, 321). Per la seua part, els verbs en *-cloure* sempre els trobem en la forma castellanitzant: *incluïda* (50), *inclubint* (299), *excluir* (495), *exclubit* (106, 522), *excluït* (590).³⁶

Parem esment en algunes formes genuïnes i tradicionals d'infinitiu i participi: *rebre* (90, 105, 203), *raure* (370), *tenir* (90, 166, 200), *detenir* (322), *prevenir* (216, 218), *defensar* (421), *veure* (249, 279), *ésser* (438, 488), juntament amb el més freqüent *ser* (423, 475); *ofert* (165), *oferts* (38), *reblerts* (114), *reblerta* (291), *rebuda* (115), *rebudes* (301), *retret* (373), *obtés* (204, 207, 376, 413), *tengut* (519), *contengut* (160-161), *vengudes* (160), *feytes* (46). Notem les formes de gerundi *prenint* (35, 243) i *romanint* (46).

Són molt freqüents al text algunes construccions d'infinitiu, gerundi i participi de regust llatinitzant o tradicional, que caracteritzen el registre juridicoadministratiu de l'època. Construccions de gerundi en lloc d'oracions subordinades amb el verb en forma personal: «*Y havent-se enaprés reduït açò als drets impossats en lo forment (...), resultant de aci los deutes (...), es concedí jurisdicció*» (97-98), «*se ha acostumat pagar-los estos salaris per lo mes de juliol o agost (...), tenint la Fàbrica diner en la taula de lo procehir dels drets*» (134). Oracions d'infinitiu en comptes d'oracions amb el verb en forma personal: «*per a prevenir alguns abusos que la experiència ha mostrat deure's evitar en la sissa de les carns*» (446-447), «*féu relació ell haver convocat a tots los que tenen vot en la present sitiada*» (128). Construccions de participi absolut: «*y, fet lo conte, ha de pagar cada casa 13 sous 1 diner*» (170), «*e ses senyories, vista dita proposició ser justa y a rahó conforme, proveheixen que (...) pague la mitat de tot lo gasto*» (493).

Són també molt abundants les oracions passives, passives reflexes i impersonals reflexes, que contribueixen a l'efecte d'impersonalitat del text juridicoadministratiu: «*ha resultat la prohibició de que persona alguna sia osada obrir ni rompre ninguna de les céquies mares*» (291), «*que sia manat al síndich de la céquia comuna de Rovella que (...) faça reforçar (...) lo azut*» (341), «*se li féu al dit síndich nova cominació*» (342), «*puix al present se troben per quitar vint censals*» (38).

Vegem a continuació altres construccions, expressions, locucions i hàbits lingüístics propis del llenguatge juridicoadministratiu de l'època freqüents en el llibre de Llop.

36. Sembla que dels tres models, els terminats en *-cloure* foren els primers a patir la castellanització. En les *Ordinacions* de 1673 i en el *Libre de Antiquitats* són els únics que presenten les formes castellanitzants (cf. MARTÍ MESTRE, 1991: 76; *id.*, 1994: II, 190-192).

Elements de relació que contribueixen a la cohesió i estructuració interna del text. Així, és molt freqüent al llibre l'ús dels participis *dit*, *damunt dit*, *sobredit* i *referit*: «de la dita ciutat» (2), «que en *dit* temps» (2), «que la *dita* obreria» (9), «ab la mitat del *damunt dit* gasto» (165), «no tots los *sobredits* tenen concurs» (11), «les *sobredites* 187 liures» (56), «del *referit* acte» (10), «en la *referida* forma» (20), «en lo *referit* cap. 2 de la sentència arbitral» (33).

Són també freqüents els elements i estructures que contribueixen a ampliar, aclarir, concretar i exemplificar conceptes i idees: «que qualsevol persona, de qualsevol estat y condició que sia, que portarà per si o per interposada persona, a pasturar ganado a dits valls, *ara sia de llana, cerda o qualsevol altre ganado*» (119). En aquest sentit, és freqüent l'ús de l'estructura correlativa *així...com*: «cobra lo clavari comú totes les dites quantitats dels referits lochs avenguts, y per lo que toca al dret de la Fàbrica, *així per les avinències antigues com per les modernes*, paga cascun any...» (57), «a càrrech de la ilustre junta està lo cuydado de totes les matèries polítiques que se ofereixquen tractar y prevenir, *així dels adops dels camins reals y de ses filloles (...), com dels ponts*» (108). També l'ús d'un mateix mot en singular i en plural: «a la persona o persones que executaran aquells» (333), «y perduda *cavalcadura o cavalcades*» (333), «per a que lo *caixer* o *caixers* resten més amples y majors» (122). Igualment, la variació flexiva d'un mateix verb: *se vendran y ab tot efecte es venen* (391), *han contribuït y contribueixen* (414), «hajen de jurar que *observaran y observar faran*» (453), *no puixen cobrar ni cobren* (483).

Són també molt freqüents en el llibre de *Murs e Valls*, com en general en els textos juridicoadministratius antics (cf. Martí Mestre, 1991: 110-111; Cano, 1995: 155-157), els agrupaments o desdoblaments sinonímics, els quals contribueixen a la claredat de l'expressió i a la sensació de totalitat del llenguatge del dret. No sempre són totalment sinònims, sinó que cadascun dels mots agrupats pot afegir un matís diferent. De vegades, estan formats per un mot més tècnic o culte i un altre de més popular, per un mot més arcaic i un altre de més actual, o per un mot genuí tradicional i un castellanisme que possiblement anava desplaçant el primer. Alguns d'aquests grups han esdevingut expressions fixades pròpies del llenguatge juridicoadministratiu. Vegem-ne alguns exemples: *notòria y patent* (36), *pobra y exausta* (127), *adobar y reparar* (493), «per a poder *obrar, fer y fabricar cases*» (487), «a hon estos *escribuen y assenten* totes les reses» (428), *en lo modo y forma* (422), *per a seguritat y tuició* (395), *en gran dany y perjubi* (394), *causes y motius* (387), *los salaris y emoluments* (388), *a despeses y gasto* (362), *a (ses) costes y despeses* (263, 341, 286), *cuydado y conservació*

(359), *cuydado y vigilància* (253), *instant y supplicant* (343), «que guarden y observen dits establiments» (369), *provebeixen y manen* (119), *fonch provehit y manat* (343), *provebeixen, delliberen y determinen* (248), *situada y posada* (284), *fer y efectuar* (286), *revocar y levar* (260), *attés y considerat* (128, 141, 232), *tan precissa y necessària* (202), *del sèrie y tenor següent* (113, 412), *afers y negocis* (26, 88, 128), *se ha de seguir y continuar* (20), *en loch tut e segur* (17), *provisions y delliberacions* (89), *en lo modo y forma* (111, 145), *lo reparo y esmena* (114), «*adops y reparos del dit riu*» (406), *al remey y reparo* (118), *dificultat y reparo* (359), *unànimes y concordés* (115), *ajustats y congregats* (128).

Vegem ara algunes locucions i expressions del llibre de Llop que semblen lligades al llenguatge juridicoadministratiu de l'època: *attés que* (114, 127, 166, 174), *de hui en avant* (112, 252), *de huy avant* (117, 413), *a pena de* (279), *en execució de* (104, 131, 133, 205, 335, 398), *respectants a* (332, 396), *de propis* (147, 451, 452), *ab tot efecte* (124, 308, 338, 343, 408, 446, 485), *per a dit efecte* (135, 199, 200, 279), *per conte de* (137, 172, 263, 357), *en conte de* (253), *a coneguda de* (115, 116, 118, 447, 563), *per a efecte de que* (243, 415), *ab calitat que* (242, 283), *és de advertir que* (328, 338, 340), *y no de altra manera* (447, 448), *per ocasió de* (170, 280, 294, 356, 487), *per ocasió que* (413), *a ocasió de* (398), *en ocasions de* (156, 481), *a rabó de* (134, 142, 150, 479), *per rabó de* (252, 253, 255, 256, 489), *a consell de* (139, 143, 145, 200, 203), *ab consell de* (144), *sots pena de* (105, 118, 129, 147, 173, 449), *sots les dites penes* (118), *sots certa pena* (201, 221), *ab penes* (203, 280, 328, 341), *tocants a* (26, 124, 143, 244), *tocant a* (40, 58, 172, 295, 418), *per lo que toquen a* (54), *per lo que toca a* (57, 278), *per lo tocant a* (125, 427), *en lo tocant a* (335, 602), *en seguida de* (96, 137, 346, 347, 355, 376), *en respecte de* (90, 117, 394, 447-448), *respecte de* (163, 223), *en execució de* (125, 126, 137, 257), *en força de* (48, 201, 356, 363, 414), *a càrrech de* (108, 155, 245), *per via de* (199, 281, 475, 484).

Un altre element freqüent en el llibre de Llop, com també en el llenguatge juridicoadministratiu antic, és l'ús de mots i fórmules llatines o fortament llatinitzades. Vegem-ne una mostra: *ad unguem* (259), *alias* 'altrament, si no' (295, 313), *dicto nomine* (344), *et pari modo* (165), *etiam* (101, 127, 128, 174, 248, 422), *ex causa* (519), *nemine discrepante* (88, 116, 119, 256), *nunc pro tunch* (342, 343), *quo termino lapsó* (343), *quòndam* (9, 216), *respectively* (117, 166, 175, 248), *supra* (56, 316), *tunc* (36), *tunch* (115), *ut supra* (118).

En el nivell de la sintaxi oracional, cal destacar com una altra característica del llenguatge juridicoadministratiu antic, present en el nostre llibre, la utilització freqüent de frases relativament llargues amb elements sintàc-

tics intercalats, que contribueixen a la voluntat d'exactitud i de claredat del text administratiu.

Així, documentem frases amb el CD separat del verb per altres complements i fins i tot per oracions subordinades: «Així mateix seria de molta utilitat que lo credencier de la aduana de la present ciutat embiàs *ab puntualitat ab lo verguer de les sisses en un libre a part al tribunal de la sissa de la carn* lo manifest de les cansalades y altres carns» (474), «Solen los credenciers de les carns y de l'Almodí, *en algunes ocasions que es troben alguns fraus de pa o carn que entren en la ciutat algunes dones, si estes no tenen de què pagar la pena pecuniària imposada als defrandants, fer-les posar en la presó*» (475), «a de portar a la ilustre Junta, *sempre que se li manarà, les àpoques de tot lo que ha pagat*» (477). No és tampoc rar trobar el subjecte separat del seu verb per elements d'incís destinats a contribuir a la precisió del text: «Per ço ses senyories, *inseguint los exemplars de la Fàbrica de Murs e Valls, y per ser precis lo assistir al capell ardent*, proveheixen, delliberen y determinen que...» (517), «Estos examinadors, *ab intervenció del síndich del dit estament militar, en junta apart, voten en secret*» (30), «Per ço tots junts y ningú discrepant, *sens derogació ni mutació del dit establiment, ans bé per a machor validitat de aquell, y reiterant-lo en quant menester sia*, proveheixen y delliberen que ningun femater (...) no puixen portar legonets» (370). El subjecte pot trobar-se separat del verb i posposat: «Y lo mateix funda, *ab grandíssima erudició de autors antichs y moderns, lo señor Don Rafael de Vilossa, meritíssim regent*» (476).

La voluntat de precisió afavoreix la intercalació d'oracions subordinades: «y après ensà, *per quant la ilustre ciutat avitualla aquelles*, es cobra per tarifa de lo que allí es mata» (575), «Deu ser cuydadós este majarrer en assistir al tribunal de la sissa y cobrar ab puntualitat les soltes, *quant se fan per a la cobrança dels altres drets de la ilustre ciutat, per a que no se experimenten alguns danys per la falta de la assistència en dit puesto*, y observar tot lo que li toque y està expressat en les ordinacions o establiments» (477).

Es pot donar també la separació dels dos membres d'una perífrasi verbal: «En ocasions de qualsevols d'estos arrendaments (...) se ha acostumat, *per los treballs de les juntes y sitiades que tenen los ilustres jurats y obrers, racional, advocat y síndichs de la ciutat y fàbrica, escrivà y ajudants del magnífich racional*, donar 16 lliures de porció a cascú d'estos» (481); així com la separació de la conjunció i l'oració que introdueix, cosa que es pot resoldre repetint la conjunció: «per ço que, *per relació feta per Joan Galindo, sobrestant de les obres del dit riu, a ses señories en la present sitiada*, que.s causaria molt gran gasto a la dita fàbrica si aquella ho havia de adobar a ses prò-

pies despeses, que seria en més summa de doscentes liures, foren contents ses señories y li donaren licència y facultat...» (488).

5. LÈXIC

Hem pogut comprovar la riquesa lèxica del llibre de *Murs e Valls*, de què ja parlava Sanchis Guarner (1973), especialment en l'aspecte juridico-administratiu, sobre el qual constitueix una contribució de primer ordre en el context del segle XVII. Però l'interès lexicogràfic del llibre de Llop no es limita a aquest àmbit, sinó que té un abast molt més ampli.³⁷ En aquest sentit destaca el cabal lèxic referent al sistema de reg i de circulació d'aigües de València i la seua rogalia (*aigüera, albelló, almenara, assut, boquera, braç, braçal, cadireta, caixada, caixer, desempostar, desgolar, empostar, escorrentia, fila, llengua de la séquia, mare, mota, partidor, ploma d'aigua, roll, safareig, sequiol, traveser*, etc.). A aquests mots, cal sumar-ne altres també d'interès per una o altra raó (mots no registrats o no documentats, primeres documentacions, termes afavorits pel valencià, mots actualment poc corrents en valencià, cultismes) (*atzucat, bastant, cabriter, cabriteria, camí carreter, canela, carreteria, cavalló, clos, darrer, enruna, enrunar, fematejar, fillola* 'camí secundari', *finir, foia, fructar, jornalment* 'diàriament', *latament* 'àmpliament, per extens', *llegona, llegonet, ordi semoler, rompre, rostària, servei, termini, terror* 'lloc d'on es trau terra', *tirasacs*, etc.). No hi falten alguns castellanismes, més o menys coneguts a l'època, moltes vegades en alternança amb mots genuïns: *alivio, apoyo, cabildo* (però també *capítol*), *beserro* (però també *vedella*), *conreo, contento, desahogo, embargo, entregar* (però també *lliurar*), *fiel, ganado* (però també *bestiar*), *gasto* (però també *despesa*), *gosar* 'gaudir', *hermosa, hermosura, préstamo, puesto* (però també *lloc*), *sentar-se* (però també *seure's*), *turno*, etc.

Pel que fa al lèxic juridicoadministratiu, per la seua importància en el llibre, en citem a continuació els principals mots: *abdicar-se* 'llevar-se una facultat' (104), *absolució* (117), *acreeador* (494), *acrehedors censalistes* (373, 377), *acte* (9), *acusador o prenedor* (474), *administració* (375), *administrador dels forments* (203), *administrador o arrendador del dret de peatge* (225), *administradors o arrendadors dels drets reals* (396), *administradors de les sisses* (396), *administrador de la sissa de la carn* (429, 445), *aduana* (388), *adua-*

37. Per falta d'espai, no podem entrar ara en l'estudi més detingut d'aquest lèxic, com tampoc de la riquesa toponímica del llibre de *Murs e Valls*, cosa que deixem per a una altra ocasió.

ner (388),³⁸ *advocat* (24, 156), *advocat de la ciutat* (102), *advocat de la Fàbrica* (435), *advocat fiscal* (397), *advocació* (422),³⁹ *ajuda de costa* (130, 131),⁴⁰ *ajudant de l'escrivà de la sala* (150), *ajudant del racional* (429), *albarans de l'Almodí* (529), *albarans dels avenguts* (39),⁴¹ *albarans de (dels) casolans* (95, 130, 205),⁴² *albarans de les farines* (385, 529), *albarans dels flaquers* (130), *albarans dels forments* (529), *albarans dels sachs del pastim general* (205, 219),⁴³ *albarans de soltes que es despachen en la taula de l'Almodí* (205), *albarans de les taleques* (202, 529), *alcayt del corral* (530) o *alcayt del corral de les carniceries majors* (452), *alcayts de la seca* (530), *apellació* (101), *apellació* (101, 563), *apelació remoguda* (589), *apelar* (531), *àpoca* (125, 374), *aprehensió de les peñores* (395), *archiver de la Fàbrica* (397), *archiver del racional* (532) o *del racionalat* (532), *arrendador* (394, 395), *arrendament* (28), *artiller del baluart del Grau* (532), *assentar los partits* (469), *assessors dels justícies* (207), *assessor del racional* (102), *audiències* (102), *avinència* (48, 53, 206), *balancejar (lo compte)* (477),⁴⁴ *baldufari* (125), *baldufari dels censals* (425), *batle general* (380, 388), *batle del Grau* (388), *batlia general* (390), *béns mobles* (106), *béns sitis* (107), *boixart o torn* (16, 20, 415), *butla* (417), *camises* (386) o *camisetes* (385, 389, 530), *camissetes* (393),⁴⁵ *cap de taula* (206, 217, 447), *cap de taula de l'Almodí* (539), *caps de taula de la entrada de*

38. No s'hi documenta *duana*. La variant *aduana*, considerada incorrecta pel DECat (III, 213) i un probable castellanisme pel DCVB (IV, 609), no apareix documentada en aquests diccionaris.

39. Es documenta també el castellanisme *abogacia* (423-424), no registrat al DCVB ni al DECat.

40. Era prou corrent als segles XVI i XVII (cf. MARTÍ MESTRE, 1994: II, 299). El DCVB (III, 652) diu que la forma més antiga en català és *cost*, i que *costa* és probablement un castellanisme.

41. Aquests albarans els expedia el *credencier dels avenguts* «als vehins dels arravals de la present ciutat y de sa particular contribució», anomenats també *avenguts* o *avenguts de defora*, que pagaven el *dret dels avenguts* (pp. 218-220).

42. Els feia el *credencier dels casolans* als *casolans*. Sobre aquests *albarans* vegeu les pp. 221-222 del llibre de Llop.

43. En un altre lloc del llibre hom fa referència al «pastim del Grau» i al «pastim general» (58) o «pastim general de la ciutat» (356).

44. Aceptació no registrada al DCVB ni al DECat.

45. Aceptació no registrada al DCVB ni al DECat. «També estos portalers prenien los albarans de les farines que entraven los moliners en la present ciutat, y no sols los tallaven en senyal de haver entrat la farina del tal albarà, sinó que de aquell feyen *camisetes* y els comprovaven en los llibres dels escrivans dels pesos» (385), «y així los albarans de casolans com de flaquers los dits portalers liuren en poder de la persona que acostuma de liurar y donar aquells per a fer les *camises* acostumades de dits albarans, per a fer la comprovació que se acostuma de fer cascun dia» (386, doc. de 1587).

les carns que assisteixen en lo portal (539), *cap de taula del portal de Quart* (539), *capítol* (447), *carregaments de censals* (361), *carregar (un censal)* (372), *carregar a censal* (454), *carregar (un benefici econòmic en un llibre de comptes)* (391),⁴⁶ *gastos* (523), *carta de franquea* (48), *censal* (38, 88, 371), *censals morts* (372), *censals quitats* (376), *cequier* (542), *certificatòria* (216, 450), *clàusula* (350), *clavari comú* (49, 521), *clavari de censals* (372), *clavari del riu* (539), *claveria* (49), *coadjudant (coajudant) del racional* (123, 234), *coajudant regent lo libre major de la Fàbrica* (150),⁴⁷ *cobrança* (98, 375), *colecta* (26, 375), *collectar* (37), *colector* (545), *collidor 'collector'* (134, 237), *comanda* (104), *cominar* (122, 347, 575), *cominació* (340, 342), *comissari del racional* (130), *conjunt 'coadjutor'* (150),⁴⁸ *conjunt de verguer* (435), *consignació* (38), *constitució* (36), *contada 'acció de fer els comptes econòmics'* (391, 539, 546),⁴⁹ *contractes* (101), *contribució* (39, 98), *contribució general* (375), *contribució particular* (375), *convocació* (20, 250), *credencier* (391),⁵⁰ *credencier de la Aduana* (474), *credencier de l'Almodí* (31, 38, 205) o *credencier major de l'Almodí* (130) o *de la taula de l'Almodí* (547), *credencier dels avenguts* (39, 95, 218), *credencier dels casolans* (547) o *dels albarans dels casolans* (549), *credencier de la ciutat* (445), que deu ser també el *credencier de les sisses de la ciutat* (428), *credencier de la Fàbrica Nova del Riu* (168, 444), anomenat també *credencier de la sissa del riu* (444, 550), *credencier del riu* (425, 427), *credencier de la sissa de la carn (o de les carns)* (449-450) o *credencier de la carn (de les carns)* (450, 603), *credencier del pes de les rallades* (426, 549, 550, 603), anomenat també *credencier de les rallades de les carns* (449), *credencier del pes dels moltons* (418), *credencier del pes* (427) o *credencier de les rallades* (449),⁵¹ *credencier y pesador de les carniceries foranes* (428,

46. «y lo que es traui, pagats los gastos, ho *carrega* lo credencier en son libre, y lo majarrer o cobra» (391). En el DCVB (II, 1055) únicament 'apuntar en el llibre de comptes allò que algú deu', sense documentació.

47. La variant *coadjudant* no figura al DCVB ni al DECat, sinó només *coajudant* i *coadjuvant*.

48. Accepció no registrada al DCVB ni al DECat, però que era prou comuna als segles XVI i XVII (cf. MARTÍ MESTRE, 1994: II, 297). En el llibre de Llop els *conjunts* figuren entre els oficials de la Fàbrica de Murs e Valls.

49. Accepció no registrada al DCVB ni al DECat.

50. En el DCVB i el DECat només *credencier*.

51. Era l'*oficial* encarregat de «pendre el pes dels moltons y majos que es maten en les carniceries majors de la present ciutat» i d'enviar les tarifes del pes de la carn al credencier del riu i al majarrer (426-427). Hom parla, igualment, de *la rallada dels moltons* (448), i «que los dits escrivans no puguen deixar entrar *rallada* alguna per lo portal que no sia estant allí lo cap de taula y lo majoral de la ciutat, y que tinga obligació lo dit escrivà de escriure en lo llibre quants moltons entra lo majoral» (447). Per tant ací, *rallar* i *rallada* fan referència a

430), *credenceria dels avenguts* (546), *credenceria major de l'Almodí* (546), *data* (423, 432, 437), *declaracions* (376), *decret* (106), *decretata* (387),⁵² *decretació* (394), *defraudant* 'defraudador' (473, 474, 475), *deliberació* (105), *delliberació* (360), *deliberar* (401), *delliberar* (277), *deputar* (9), *diputador* (2), *Diputació* (21), *Diputació del Regne* (11), *derogació* (36), *descàrrech* (132), *despachar* (374), *despachar lo mandato* (376), *deutor* (100), *deutor censalista* (376), *difinició dels contes* (494), *difinir* (494), *disposició* (2), *disposició foral* (110), *dispondre* (2, 21), *dret* (28), *dret comú* (Epístola al lector), *dret dels avenguts* (218), *dret de la Fàbrica* (229), *drets de les farines* (393), *dret dels menjadors* (39, 51), *dret de mercaderia* (53, 529), *dret de Murs e (y) Valls* (375, 384), *dret del peatge* (395), *dret municipal* (Epístola al lector), *elecció* (9), *elector* (20), *elegir* (21), *emna* (124) o *empna* (191, 547),⁵³ *encomanda* (11, 104), *encórrer* (119, 202), *escrivà* (397), *escrivà de la Fàbrica Nova* (168, 429), *escrivà de la Fàbrica Vella* (168), *escrivà del portal* (206, 428, 448), *escrivà de la sala* (24, 397), *escrivania* (24), *escrivania de la ciutat* (397), *escrivania de la Fàbrica* (397), *esguardar* (119),⁵⁴ *establiment* (105, 446), *estament* (9), *evocació* (101, 210), *evocació de causes* (589), *evocar* (591), *exaccions* (87), *exacció de ses sisses* (476), *exacció y cobrança del dret* (429, 444), *examinador* (20), *execució* (20, 46, 346, 418), *executar* (106, 299, 340, 333, 345, 417), *executorià* (293, 418),⁵⁵ *exempcions* (38), *expedient* (505), *extracció* (9, 31), *ferma de dret* (335, 397), *fermar* (448), *fermar de dret* (335, 396), *for* 'taxa, preu' (479, 494, 575), *franquees* (38), *frau* (474), *fur* (2, 23, 29), *fuster de la Fàbrica* (155), *govern* (2), *guarda de molins* (151), *guarda dels molins* (131, 243, 528, 61), *guarda de torres y albeuradors* (127),

l'acció i efecte de tallar a trossos la carn per part dels carnicers, acció no registrada al DCVB ni al DECat. Cf. *rallador* 'espècie de ganivet amb què els carnicers preparen els talls grossos de la carn que després fan amb el partidor', recollit pel *Diccionari Aguiló* (VII, 15) a Ripoll.

52. Mot no registrat al DCVB ni al DECat. Cf. «ab lo que sa magestat té manat en la *decretata* del referit cap. 1, de que en cas de no servir personalment, no cobren los salaris» (387).

53. Mot no registrat al DCVB ni al DECat. Cf. «al magnífich racional de la present ciutat per les *emnes* tocants a murs y valls en lo dret de l'Almodí se li paguen cascun any 16 lliures, 10 sous», «a cascú dels ajudants se donen 20 lliures, 7 sous, 6 diners, ço és, per lo registre de les *emnes* a cascú 8 lliures, 5 sous» (124); el credencier major de la taula de l'Almodí «no pot registrar més albarans que els que li liuraran, ni menys dels que li entregaran ab *empnes*» (547).

54. Amb el sentit d'«observar, complir una provisió», no registrat al DCVB ni al DECat: «Proveheixen y manen que sia feta pública crida en los puestos ordinaris de la present ciutat y llochs a hon toque, y se *esgarde* lo contengut en la present provisió» (119).

55. El verb *executorià* no és documentat al DCVB ni al DECat.

guàrdia de l'Almodí (561), *guàrdia de la cal*s (491), *guardianatje* (536) o *dret de guardianatje* (561),⁵⁶ *habilitar* (21), *imposar* (2, 26, 28, 278, 393, 401), *imposició* (46, 107, 419, 450), *impòsit* (220), *inmunitat* (38), *insaculació* (21), *insacular* (21), *instar* (20, 101), *instància* (396), *interpel·lació* (250), *interposar* (563), *junta* (8), *judicatura* (207, 256), *juraderia* (29), *jurament* (24), *jurats* (8), *jurisdicció* (97, 102, 348), *jurisdicció civil* (108), *jurisdicció criminal* (108), *justícia civil* (201), *justícia de 300 sous* (475), *jutge* (207, 474), *libre dels avenguts dels ostalers y legumers* (206),⁵⁷ *libre del conte y rahó de la Fàbrica* (565), *libre de conte y rahó de les penyores* (256), *libre de la credence-ria* (450, 451), *libre dels despaijs dels eclesiàstichs en lo Almodí* (565), *llibres de emnes (empnes)* (205, 547),⁵⁸ *libre de provisions de la Fàbrica Vella* (565), *libre de registres dels albarans de avenguts* (564-565), *libre de registre dels albarans de casolans* (565), *litigis* (9, 376), *loctinent general* (394), *magistrat* (376), *majarrer* (38, 131, 219, 222, 391, 449), *majarrer de l'Almodí* (567) o *majarrer de la Fàbrica* (568), *majarrer (macharrer) de la Fàbrica Nova* (168, 567), també dit *majarrer de la nova sissa del riu* (440) o *majarrer de la Fàbrica del Riu* (569), *majarra* (228, 229),⁵⁹ *majoral de la ciutat* (447), *majoral dels moltons* (448), *manament de provisió* (355), *ministre* (429), *ministre de l'Almodí* (571), *ministre de la sissa de la carn* (430), *misatche* (95),⁶⁰ *mustaçaf* o *mustasaf* (170, 217, 573), *nomenar* (23), *notari* (11), *obrer* (2, 33), *obrer eclesiàstich* (9), *obrer militar* (20), *obrer real* (23), *obrer de vila de la Fàbrica* (155), *obrer de vila veador* (151), *obreria* (9), *observància* (20, 30), *obstar* (31), *obtemperar* (204, 231, 235), *oficial* (425, 444), *oficial de l'Almodí* (577) o *oficial de la taula de l'Almodí* (393), *oficial de la ciutat* (578), *oficial de la Fàbrica* (577, 578), *oficial de les obres* (578), *oficial*

56. És «lo dret que es paga al guàrdia de la cal»s (491). Cf. «Cals que es gasta per a les obres del riu sols deu de *guardiatje* 1 liura 6 per carro» (536). En el DCVB (VI, 444), 'càrrec o ofici de guardià'.

57. El mot *legumer* (206, 217, 533) no és registrat al DCVB ni al DECat. Cf. «Los hostalers y *legumers* poden comprar tots los grans que voldran com sia fora contribució» (217).

58. «són quatre: sisa, murs e valls, nou impòsit flaquers y nou impòsit casolans» (205).

59. Hi havia un *majarrer* de la Fàbrica Vella de Murs i Valls i un altre de la Fàbrica Nova del Riu. Era una mena de caixer responsable dels cobraments i pagaments. Sobre les funcions del *majarrer*, vegeu Melià (1990: 198-199, 332-333). Segons Coromines (1977: 124), és derivat de *majarra* o *magerra*, procedent de l'àrab *megárr* 'cassette'. Ara bé, cal corregir la interpretació semàntica que dona Coromines de *majarrer* 'obrer d'una església (a càrrec del qual estava la *ma(n)jarra*)', i precisament a partir d'un text referent a «lo *majarrer* de la Fàbrica Nova del Riu».

60. La Junta de Murs i Valls nomenava «lo ministre y ofici de *misatche* en lo Almodí», el qual va ser revocat «ab provisió feta en 3 de juny de l'any 1672», «pareixent que no és necessari est oficial en lo Almodí» (95-96).

real (578), *oficial de la seca* (578), *oïdor* (30), *oïdor de la Real Audiència Civil* (396), *oposicions* (101), *ordenar* (1, 17), *ordinació* (394, 446), *pagador* (57, 130), *pagador de la fàbrica* (580), *pagador de les sisses* (580), *pagaduria* (49, 125, 134, 568),⁶¹ *pena* (118, 279), *penar* (602), *pensions dels censals* (374), *penyora* (46, 390), *pesador* (427), *pesador de les carniceries foranes* (428), *pesador de les farines y forments* (581), *pesador dels moltons* (582), *pesador del reble* (127), *plet* (408), *portaler* (134, 380, 365), *porter de la cambra* (150), *porter de la cambra dels jurats* (435), *prefingir* (104, 295, 328, 340),⁶² *privilegi* (11), *procurador* (30), *procurador fiscal* (107), *promulgar* (8), *prorogació* (342), *prothocol* (11), *proveir* (27), *provehir* (343), *provisió* (26, 142), *qüern dels avenguts de defora* (220), *quitar* (38, 375, 376, 379, 391), *quitament* (108, 375, 376), *racional* (8), *racionalat* (27, 398), *real privilegi* (1), *reals rescriptes* (211), *rebedors del reble e de la arena* (591), *recórrer* (31), *recors* (101, 589), *reddició de (dels) comptes (contes)* (57, 132, 134, 252), *redolí* (23, 418), *refer* (450, 451), *refeta* (175, 218, 450-451, 528, 548, 590),⁶³ *regalia* (1), *regent* (8), *regent lo libre de (la) negociació* (150, 152, 426), també dit *regent lo libre major de la ciutat* (426, 591) o *regent lo libre major de la negociació de la ciutat* (429, 591), *regent lo libre major de conte y rabó de la fàbrica* (363), *regent lo manual de (la) taula del llibre de la negociació de la ciutat* (426, 429), *remetre* (116, 371), *remissió* (117), *reniència* (365, 420), *requesta* (46), *resecar-se (els crèdits)* ‘retallar, reduir’ (375), *resolució* (97), *responsió* (373), *restituir* (20), *revocació* (96, 260), *revocar* (108, 376, 396-397), *sentència* (31, 396), *sentència arbitral* (8, 33, 578), *síndich* (8), *síndich de la cambra* (8), *síndich de la ciutat* (596), *síndich de la Fàbrica Nova* (429),

61. En el DCVB i el DECat només *pagadoria*, sense documentació.

62. Variant de *prefigir* ‘fixar per endavant’, no registrada al DCVB ni al DECat. Figura en el *Diccionari Aguiló* (VI, 215) com a recollida a València al segle XVII.

63. Les *refetes* semblen fer referència a les carns o altres aliments que es despatxaven sense pagar els impostos corresponents. Per exemple, «Item, que lo administrador, credencier de la sissa de les carns, ni altre oficial de aquella, puixa per algun camí *fer refeta alguna de carn*, sots pena (...), y que dites penes no es puixen remetre sinó ab provisió del Consell General, com la ciutat se obligue a *refer* a les comunitats de eclesiàstichs y als que no conten la imposició» (450). En efecte, hi havia *persones exemptes* a les quals es podia *refer* la imposició: «Item, per a que no es defraude en les carns que es pendran per a els pares de pobres y altres persones exemptes, tinguen obligació de portar certificatória del retor y pare de pobres fermada del magnífich racional per a que al temps que.s conte la imposició se’ls puixa *refer*, y lo mateix se obligue a *refer* a les convents que no conten la imposició» (450). «Item, que qualsevol res de bous, vaques, vedelles, cabrits y bacons que entren o pendran los exemps, per quant són franchs, se’ls hajan de donar los despais ab villet del magnífich racional (...), y que a la fi de l’any, al temps de entregar los libres de la credenceria lo credencier per a fer càrrech al macharrer, haja de ser juntament ab tots los villets de aquell any de les *refetes*» (451).

síndich de la Fàbrica Vella (597), *sisxa* [*cisa*] ‘tipus d’impost indirecte’ (28, 393, 406), *sisxa del pa, dita de menjadors* (50, 529), *sisxa dita del riu* (424), *sitiada* ‘reunió, junta’ (25, 26, 89, 430), *sobrestant* (116, 118, 125, 429), *sobrestant de la Fàbrica Vella de Murs y Valls* (168), *sobrestant de la Fàbrica Nova del Riu* (168), *solta* (*soltes*) (48, 385, 390, 429, 452, 476, 477) i *dret de les soltes* (134),⁶⁴ *sotsobrer* (40), *sotsobreria* (40, 229), *subdelegació* (33, 447), *subdelegar* (104, 447), *subsíndich* (125), *subvenir* (88, 355), *subvenció* (356), *superintendència* (341), *tachació* (340), *taula de cambis y depòsits* (426, 445), *taulager del racional* (201), *títol* (9, 373), *transloció de drets* (350), *transportar (un censal)* (376), *transportació (d’un censal)* (376), *tribunals* (156), *tribunal de la sisxa de la carn* (445), *veedor (veador) de les obres del riu* (150, 426) o *veedor de les obres* (430), *vehedor de la Fàbrica Nova* (155), *vear* ‘inspeccionar’ (426),⁶⁵ *verguer* (26, 125), *verguers dels jurats* (606), *verguer de la porta de la cambra dels jurats* (156, 606), *verguer de les sisses* (606), *visura* (119, 170), *vot* (23).

6. CONCLUSIONS

En conclusió, constatem la presència d’una llengua en línies generals situada dins d’uns paràmetres de correcció, en la qual es combinen la tradició i la presència d’elements més innovadors, amb els castellanismes inevitables a l’època, però menors globalment que en altres tipus de textos.

64. Fa referència al lliurament de l’impost que hom havia de pagar damunt determinats comestibles i mercaderies. Aceptació no registrada al DCVB ni al DECat. Cf. «Los portalers (...) cuyden de les peñores que deixen los viandants, que porten a la present ciutat mercaderies, per a que fent-se ses *soltes* en los tribunals de les sisses, se puguen restituir dites peñores, puix se ha pagat lo dret per lo qual se deixen les tals peñores» (394); «Y que esto mismo (...) se guarde en los libramientos, que vulgarmente se llaman *soltes*, de las arinas que entran de defuera» (189).

65. Cf. «Quant se fan algunes obres noves de esta sisa de la carn, se han de *vear* aquelles, així al temps de fer-se los fonaments com aprés de perficionades, y per a este efecte es creà un nou ofici de *veador de les obres*» (426). Queda confirmada, doncs, l’existència d’aquesta forma verbal (*vear*), a pesar de l’opinió del DCVB (X, 675), que la considerava inexistent, tot i que la trobava en els diccionaris valencians d’Escrig-Llombart (1887) i de Martí Gadea (1891) amb el significat de ‘tasar, valorar, poner precio’. Recordem que *veador* es documenta ja a l’època medieval (cf. DCVB, X, 678; DECat, IX, 234). Es demostra, una vegada més, el valor d’aquests diccionaris valencians del segle XIX, massa sovint bescantats per alguns lexicògrafs actuals. Per la seua part, Coromines (DECat, IX, 274), a partir de les formes *vesador* ‘inspector’ i *vesar* ‘exercir el càrrec o ofici de vesador’ del *Diccionari Aguiló* i *abeador* ‘alfarrassador’, *abear* ‘alfarrassar’ recollides per ell mateix a la Serra d’Espadà, diu que en alguns llocs s’han produït contactes entre *avear* (*vear*) ‘avesar’ i *veedor* (*veador*) ‘inspector’.

Juntament amb els aspectes lingüístics generals, la presència d'una sèrie de construccions i mots específics confirmen l'existència d'un registre jurídicoadministratiu català mantingut durant tota l'època foral, amb les seues característiques pròpies.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALPERA 1969: Lluís Alpera, «A propòsit del *Vocabulari dels Furs* de G. Gil Polo i J. Llop», *Revista Valenciana de Filologia*, VII, p. 77-86.
- CANO ed. 1995: M. Antònia Cano i Ivorra, *El Llibre del Mostassaf d'Elx. Edició crítica i estudi lingüístic*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert / Ajuntament d'Elx.
- COLOMINA 1990: Jordi Colomina, «Dos vocabularis d'oficis valencians del segle XVII: G. Tarraça (1636) i V. Exulve (1643)», *Caplletra*, 6, p. 179-208.
- COLOMINA 1991: Jordi Colomina, *El valencià de la Marina Baixa*, València, Generalitat Valenciana.
- COLON, SOBERANAS 1985: Germà Colon, Amadeu-J. Soberanas, *Panorama de la lexicografia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- COROMINES 1976-1977: Joan Coromines, *Entre dos llenguatges*, 3 vol., Barcelona, Curial.
- DCVB 1988: Antoni M. Alcover, Francesc de B. Moll, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vol., Palma de Mallorca, Moll.
- DECat 1980-2001: Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial.
- Diccionari Aguiló*, Materials lexicogràfics aplegats per Marià Aguiló i Fuster, revisats i publicats a cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, 8 toms, Barcelona, Alta Fulla, 1988 [edició facsímil de la realitzada en 1915-1934 per l'Institut d'Estudis Catalans].
- ESCARTÍ 1994: Vicent J. Escartí, «Sobre morfologia i fonètica del valencià del segle XVII i l'actual», dins Josep Lacreu (dir.), *Miscel·lània 94. Estudis sobre morfologia valenciana*, València, Generalitat Valenciana, p. 31-75.
- MARTÍ MESTRE ed. 1991: Joaquim Martí Mestre, *Les Ordinacions de la costa marítima del Regne de València (1673)*, València / Barcelona, IFV / PAM.
- MARTÍ MESTRE 1992: Joaquim Martí Mestre, «Unes ordenances del càrrec de sots-sagristà de la Seu de València dels segles XVI i XVII. Edició i notes lingüístiques», *Revista de Llengua i Dret*, 18, p. 25-66.

- MARTÍ MESTRE ed. 1994: Joaquim Martí Mestre, *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*, 2 vol., València / Barcelona, IFV / PAM.
- MARTÍ MESTRE 1995: Joaquim Martí Mestre, «Aproximació a la llengua del segle XVII a través de les cartes de poblament del Camp de Morvedre», *Braçal*, 11-12, p. 346-360.
- MARTÍ MESTRE 1997: Joaquim Martí Mestre, *Literatura de canya i cordell al País Valencià*, València, Denes.
- MARTÍ MESTRE 1999: Joaquim Martí Mestre, «El català del País Valencià dels segles XVII i XVIII», *Caplletra*, 27, p. 167-188.
- MARTINES 2000: Josep Martines, *El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del Diccionario valenciano de Josep Pla i Costa*, Alacant / Barcelona, IIFV / PAM.
- MELIÓ 1990: Vicente Meliό Uribe, *La Fàbrica de Murs i Valls (Estudio de una instituciό municipal en la Valencia del Antiguo Régimen)*, València, Universitat de València [tesi doctoral].
- PONS ALÓS 2001: Vicent Pons Alós, «Introducciό», dins Josep Llop, *De la instituciό, govern polítich y jurídich, costums y observàncies de la Fàbrica Vella dita de Murs e Valls y Nova dita del Riu*, València, Ajuntament de València [ediciό facsímil de la realitzada en 1675 per Jeroni Vila-grassa].
- RAFANELL 1993: August Rafanell, «El bon ús del valencià al segle XVII», *Alba*, 8, p. 109-122.
- SANCHIS GUARNER 1973: Manuel Sanchis Guarnier, «Introducciό», dins Josep Llop, *De la instituciό, govern polítich y jurídich, costums y observàncies de la Fàbrica Vella dita de Murs e Valls y Nova dita del Riu*, València, Federico Domènech [ediciό facsímil].

—abstract / resumen—

THE JURIDICAL-ADMINISTRATIVE
REGISTER IN CATALAN IN THE 17TH
CENTURY: THE WORKS OF JOSEP LLOP

Joaquim MARTÍ MESTRE

This book studies the Catalan juridical-administrative register of the 17th century through the works of the jurist Josep Llop, one of the most outstanding

EL REGISTRO JURÍDICO-ADMINISTRATIVO
CATALÁN EN EL SIGLO XVII.
LA OBRA DE JOSEP LLOP

Joaquim MARTÍ MESTRE

Estudiamos el registro jurídico-administrativo catalán en el siglo XVII a través de la obra del jurista Josep Llop, uno de los protagonistas más destaca-

exponents of *neoforalismo* (a resurgence in the political power of the other Iberian Peninsula kingdoms with respect to Castile) in Valencia, a disciple of Llorenç Mateu i Sanç. The analysis is based on Llop's most significant work, the book of *Murs e valls* (1675), as a representative of the juridical-administrative register for Catalan in the final years of the period of the *fueros* (local privileges granted to certain kingdoms). Sanchis Guarner already assessed the language of this book in favorable terms, calling it «quite fluid and above all, very concrete and very rich in its lexicon.» This book carries out a linguistic study of the text by levels: spellings, phonetics, morphosyntax and lexicon. It devotes special attention to the language structures associated with the juridical-administrative texts as well as to the rich juridical-administrative lexicon of the text. In conclusion, one observes a language that for the most part is situated within the parameters of proper speech, a language that combines tradition and the presence of innovative elements, with the inevitable Spanishisms of the time, albeit less overall than in other texts. The existence of a juridical-administrative Catalan register that was maintained throughout the entire period of the *fueros*, with their own specific characteristics, is confirmed.

dos del movimiento neoforalista en Valencia, discípulo de Llorenç Mateu i Sanç. El análisis se basa en la obra más significativa de Llop, el libro de *Murs e valls* (1675), como representante del registro jurídico-administrativo catalán en los últimos años de la época foral. Sanchis Guarner ya valoró positivamente la lengua de este libro, al calificarla de «lo bastante fluida y sobre todo muy concreta y rica de léxico». Llevamos a cabo un estudio lingüístico del texto por niveles: grafías, fonética, morfosintaxis y léxico. Dedicamos una atención especial a las estructuras lingüísticas asociadas a los textos jurídico-administrativos así como al rico léxico jurídico-administrativo del texto. En conclusión, se constata una lengua situada en general dentro de unos parámetros de corrección, en la cual se combinan la tradición y la presencia de elementos innovadores con los castellanismos inevitables en la época, pero menores globalmente que en otros textos. Se confirma la existencia de un registro jurídico administrativo catalán mantenido durante toda la época foral, con sus características específicas.